

RECENZE

Nový Ueberweg alebo bezpečný prístav historika antickej filozofie? Príručky k dejinám filozofie vydavateľstva Schwabe Verlag, Basel

Láska k niektorým knihám, podobne ako láska k ľuďom, sa nerodí na prvý pohľad. Tak nejako by sa dal opísať môj vzťah k štvrtému zväzku rozsiahlej série dejín filozofie ambiciózne a reprezentatívne vydávanej od osemdesiatych rokov 20. storočia švajčiarskym vydavateľstvom Schwabe Verlag za podpory dozornej rady Švajčiarskej akadémie humanitných a sociálnych vied. Ide o naozaj veľkolepý projekt vedome nadväzujúci na svojho času vysoko autoritatívnu encyklopedickú sériu dejín filozofie, ktorá vychádzala v rokoch 1863–1928 pod názvom Ueberweg. Pod edičným dohľadom Helmuta Holzheya dnes postupne vychádza séria plánovaných tridsiatich zväzkov dejín filozofie, ktoré si kladú rovnako veľkolepé akademické ciele ako mal „starý Ueberweg“ – pravda v podstatne zmenenej bádateľskej situácii začínajúceho tisícročia.

Prečo láska na druhý pohľad? K dvom knihám sekcie venovanej dejinám antickej filozofie (rozdelenej dovedna na 7 kníh) som sa dostal na odporúčanie posudzovateľa jednej mojej práce. Každý uzná, že rady posudzovateľa na prepracovanie alebo „doladenie“ niektorých častí diela nie sú spravidla tými najpríjemnejšími správami pre autorov. Osobitne to platí vtedy, keď vám odporučia literatúru v jazyku, v ktorom čítate oveľa menej a v ktorom ste podstatne menej „doma“. Takým jazykom, hoci určite nie celkom „cudzím“, je pre mňa nemčina. Po prekonaní psychologickkej bariéry a repetícií nemeckej gramatiky som sa pomerne úspešne začítal do dejín filozofie, ktoré sa pre mňa odvtedy stali vzorovým exemplárom svojho druhu, jednoducho láskou na druhý pohľad ...

Okrem kvalitatívnych ukazovateľov, ktorým sa budeme venovať neskôr, musí na čitateľa urobiť impozantný dojem už samotný rozsah postupne vydávanej série. Spomínaných tridsať zväzkov je rozdelených, respektíve približne rozvrhnutých, do nasledujúcich sekcií: filozofia antiky (5 zväzkov, spolu 7 kníh), stredoveká filozofia (4 zväzky), filozofia renesancie a humanizmu, filozofia 17. storočia (4 zväzky), filozofia 18. storočia (4 zväzky), filozofia 19. storočia, filozofia 20. storočia, filozofia islamského sveta (plánované 3 zväzky), filozofia Ázie, filozofia Afriky. V niektorých plánovaných sekciách už väčšia časť zväzkov vyšla, v iných sa na vydanie väčšiny len čaká, inde (napr. v prípade filozofie Ázie alebo Afriky) ešte bližší rozvrh neexistuje.¹ Ako historika antickej filozofie a prekladateľa z klasických jazykov ma pochopiteľne najviac zaujímalo, nakoľko nový Ueberweg pokrýva moju profesionálnu i záujmovú oblasť. V čase písania tejto recenzie boli z celkového počtu siedmich kníh dostupné štyri. Sú to jednak dve knihy venované helenizmu, ktorý je rozdelený na epikureizmus spracovaný v prvej časti (1994) a stoicizmus, pyrrhónizmus, Akadémiu a mysliteľa Piceróna v časti druhej (1994). K dispozícii je okrem toho druhý zväzok obsahujúci zatiaľ len jednu knihu zaoberajúcu sa sofistickou, Sokratom, sokratovským hnutím, antickými matematikmi a lekármi (1998). Záujemcovia o Aristotela, starú Akadémiu a o problematiku peripatetickej školy si môžu obstaráť jednu knihu tretieho zväzku našej antickej série. Na vydanie čaká prvý zväzok obsahujúci pravdepodobne jednu knihu venovanú ranej gréckej filozofii a posledný piaty zväzok zaoberajúci sa filozofiou cisárskeho obdobia a neskorej antiky. Chýba aj druhá kniha druhého zväzku zasvätená Platónovi.

¹ Pozri: <http://www.schwabe.ch/docs/neu00-01/GdGdP.htm#Gesamtplan>.

Čím si získali tieto dejiny filozofie moju priazeň? Hoci moje hodnotenie môže vychádzať len z dvoch zväzkov určených pre helenizmus, dovoľm si konštatovať, že nový Ueberweg na prvý pohľad zaujme čitateľa svojou systematickosťou a prehľadnosťou výkladu. Skoro každý filozof alebo preberaná škola má takmer to isté alebo aspoň veľmi podobné členenie textu. Zdá sa, že jednotná koncepcia je v celom diele viditeľne prítomná ako jasný zámer hlavného zostavovateľa, ktorý svoju šťastnú voľbu dokázal presadiť u všetkých jednotlivých prispievateľov-špecialistov z tej ktorej oblasti.

Prehľadnosti veľmi napomáha fakt, že každá ucelená kapitola knihy je číselne označená ako príslušný paragraf, čo umožňuje veľmi dobrú orientáciu najmä pri odkazoch na primárnu a sekundárnu literatúru, ktorej bohatstvo je jednou z najsilnejších cností knihy (ale o tom neskôr). Pod názvom kapitoly nájde čitateľ prehľadný súpis podkapitol označených veľkými písmenami rímskej abecedy. Už letmý pohľad na tento „obsah“ nám dáva systematický prehľad o členení textu, jeho proporcionálnom rozložení a zároveň o závažnosti (relevantnosti) jednotlivých preberaných tém. Nasleduje spravidla úvodná menšia podkapitolka, ktorá nás upozorní na niektoré markantné črty toho-ktorého filozofa alebo filozofického smeru, na jeho vnútorné členenie alebo postavenie v širšom kontexte antickej myšlienkovvej tradície. Veľmi užitočný (a v anglických knihách nie vždy prítomný!) je nasledujúci prehľad primárnych textových svedectiev, ich vzájomné vzťahy, postupnosť recepcie a hodnovernosť. Už na tomto mieste venuje autor pozornosť rôznym bádateľským pohľadom na primárnu textovú tradíciu, predkladá stručnú históriu kritických vydání, komentárov, dokonca aj textovo-kritických prác. Nasleduje samotný výklad učenia príslušného filozofa, ktorý spravidla ešte predchádza priblíženie biografických, civilizačných, kultúrnych, prípadne iných ideových okolností vzniku jeho diela. Na záver nájde čitateľ bohatú, tematicky podľa jednotlivých podkapitol členenú bibliografiu, ktorej súčasťou je stručná anotácia spojená s hodnotením autora. Na mnohých miestach sa nám zdá, že bibliografia je takmer „úplná“, ale to bude určite – najmä pri mapovaných obdobiach bližších k súčasnosti – zjavný optický klam.

Najsilnejšou stránkou dielov, ktoré sa mi dostali do rúk, a zostáva veriť, že aj celej série, je už spomínaný rozsah sekundárnej literatúry jednak v bibliografii, jednak pri výklade prameňov a najmä samotnej historicko-filozofickej problematiky. Autori pri výklade jednotlivých filozofických osobností, prípadne historicko-filozofických škôl, podávajú reprezentatívnym a často vyčerpávajúcim spôsobom najnovší stav bádania a časť z jeho histórie relevantnú pre pochopenie súčasných interpretačných prístupov, sporov a konfrontácií. Čitateľ tak dostáva súhrnný prehľad toho, čo sa v tej-ktorej oblasti bádania vykonalo, a aké sú východiská pre ďalší výskum. Túto stránku recenzovaných dejín filozofie považujem za mimoriadne prínosnú najmä dnes, keď sa každoročne vyprodukuje obrovské množstvo sekundárnej literatúry, ktorú jednotlivec – najmä ak nemá priamy prístup do kvalitných knižníc – jednoducho nedokáže sledovať. Informácie o stave výskumu sú pritom pomerne čerstvé, najmä ak uvážime, že zväzky relevantné pre anticckú filozofiu vychádzali zväčša od polovice 90. rokov 20. storočia.

Napriek tomu, že anticcká séria nového Ueberwega nemôže nahradiť diela monografického charakteru detailne rozoberajúce čiastkové historicko-filozofické a interpretačné problémy, jej miesto v knižnici historika antickej filozofie je veľmi významné. Na vlastnej koži som sa presvedčil, že nový Ueberweg dokáže človeka nielen zorientovať, ale aj uchrániť od mnohých interpretačných úskalí a slepých uličiek v dejinách filozofie. Slúži nám ako bezpečný prístav, z ktorého sa vydávame na moria plné dobrodružných objavov. Ale aj do prístavu musíme priplávať dostatočne skoro pred búrkou...

Andrej Kalaš

Nikolaj Alexandrovič Berďajev: *Filosofická autobiografie*, Olomouc: Velehrad-Roma 2005, 440 s. (přel. M. Válková)

Je navýsost záslužnou iniciatívou nakladateľství Velehrad-Roma, že po dlhých odmly obnovilo seznamování české filosofické i širší veřejnosti s díly ruských idealistických filosofů. Posledním příspěvkem do knižnice ruského myšlení je *Filosofická autobiografie* N. A. Berďajeva, která